

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології,
інформаційної та архівної справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	ОСНОВИ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ЛАТИНИ
Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність, освітня програма	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність: 032 «Історія та археологія» Освітньо-професійна програма: «Історія та археологія»
Викладач	НІКОЛАЄВ Микола Ілліч, доктор історичних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Контактний телефон	+38(099) 338-45-88
E-mail:	olbiopol@gmail.com
Обсяг та ознаки дисципліни	Обов'язкова дисципліна циклу професійної підготовки. Змістових модулів – 2. Форма контролю: залік. Загальна кількість кредитів – 3; годин – 90; зокрема: практичні заняття – 48 годин; самостійна робота – 42 години. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська. Рік викладання – 2024/2025
Консультації	Консультації проводяться відповідно до графіка, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відео конференцій Zoom, через електронну пошту, Viber, за домовленістю
Пререквізити	Потребує базових знань з археології та давньої історії України

1. Мета і завдання дисципліни

Давньогрецька мова та латина – мови Гомера, Арістотеля, Плутарха, Нового Заповіту, Вергілія та ін. – загально визнане світове культурне надбання. Але читання літературних творів, написаних давньогрецькою та латиною, потребує багаторічної самостійної наполегливої праці. Втім, писемні джерела, написані давньогрецькою та/або латиною, не обмежуються літературними творами. За часи існування античних держав Північного Причорномор'я на території сучасної України, передусім її Півдня, залишилась величезна за кількістю категорія інших писемних пам'яток. Це побутові або присвятні керамічні графіті, фрагменти лапідарних написів (почесних декретів, присвят, надгробків), керамічні клейма, написи на свинцевих платівках магічного або приватного характеру, написи-побажання на стародавніх каблучках, дзеркалах, легенди (скорочення, монограми) численних монет, що знаходилися в обігу на території сучасної України в античні часи, тощо. Безумовно, у своїй подальшій практичній діяльності випускник кафедри – бакалавр з історії та археології, буде мати необхідність читання та інтерпретації вказаних пам'яток давньогрецької та латинської епіграфіки. Відповідно, **мета** викладання основ давньогрецької мови та латини, що передбачає цей курс, пов'язана насамперед з отриманням початкових знань, здобування необхідних навичок задля первинного опрацювання вказаних писемних пам'яток; вона не торкається творів античних авторів в оригіналі, які, до речі, вже перекладені українською мовою і стали загальнодоступними. Слід зазначити, що викладання основ давньогрецької мови та латини виконується паралельно з розглядом основ епіграфіки та палеографії; саме такий комплексний підхід дозволить отримати майбутнім фахівцям з історії та археології стійкі вміння роботи з епіграфічними пам'ятками. Безумовно, засвоєння базових знань з давньогрецької мови та латини передбачає необхідність подальшого самостійного удосконалення.

Завдання:

- ознайомити студентів з основами давньогрецької мови та латини;
- сформуванню розуміння цивілізаційної значущості давньогрецької мови та латини;
- сформуванню у студентів здатність здійснювати інтерпретацію, історичний аналіз, датування писемних пам'яток, виконаних давньогрецькою мовою або латиною;
- сприяти формуванню науково-теоретичного мислення студентів першого року навчання;
- виробити навички добирати та орієнтуватися в історичній інформації;
- сприяти формуванню у майбутніх фахівців з історії та археології почуття патріотизму, національної гідності, об'єктивності в оцінці писемних пам'яток античного часу на території сучасної України.

2. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності:

- СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в

різних контекстах.

СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (випадкові знахідки, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 13. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання у сфері економічних аспектів історичного розвитку, нумізматики та історії грошового обігу.

Програмні результати навчання:

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Вміти використовувати знання у сфері економічних аспектів історичного розвитку, нумізматики та історії грошового обігу.

Соціальні навички (soft-skills):

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно пояснювати і презентувати матеріал.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до:

Положення про організацію освітнього процесу http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/The_provisions_of_company_profile.pdf; Положення про організацію вивчення вибіркових навчальних дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО <http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/vibir.pdf>; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ <http://www.kntu.kr.ua/doc/dobro.pdf>.

4. Програма навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин		
	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Тема 1. Основи давньогрецької мови. Огляд історичного контексту. Діалекти: іонійський, дорійський, койне. Етапи розвитку: архаїчна, класична, елліністична. Фонетика. Алфавіт. Еразмова та Рейхлінова вимови.		4	6

Придих, довгота, наголос, проклітики, енклітики, розділові знаки. Звуки			
Тема 2. Основи граматики. Морфологія. Частини мови. Дієслово. Іменник. Прикметник. Прийменник. Числівник. Займенник. Дієслово (продовження). Синтаксис. Артикль. Іменник. Відмінки (номінатив, генітив, датив, акузатив, вокатив). Роди (чоловічий, жіночий, середній). Відмінювання іменників за першою, другою та третьою дієвідміною. Дієслово. Основа дієслова: активний, пасивний, середній стан. Часи: теперішній, аорист, майбутній. Особи: однина, множина		4	6
Тема 3. Читання давньогрецьких лапідарних написів, графіті та інших пам'яток малої епіграфіки. Приклади. Класифікація. Тлумачення		4	4
Тема 4. Особливості «народної» давньогрецької мови в античних полісах Північного Причорномор'я. Приклади. Тлумачення		4	4
Тема 5. Магічні написи. Класифікація, формули, приклади текстів. Взаємозв'язок магічних написів. Давньогрецьке шифрування. Приклади просопографічної інтерпретації та датування написів		8	0
Тема 6. Монетні легенди. Головні принципи побудови давньогрецьких монограм та скорочень. Методи підвищення надійності їхньої інтерпретації		6	0
Тема 7. Приватні листи давньогрецькою мовою. Класифікація. Особливості формул. Приклади написів		4	2
Тема 8. Писемні джерела та палеографія. Сучасний стан. Основи палеографічного датування		2	2
Тема 9. Латинська мова. Алфавіт. Голосні та дифтонги. Іменник. Дієслово. Часи. Основи. Кількісні і порядкові числівники		4	8
Тема 10. Приклади читання латиною (військовий диплом) із застосуванням скорочень		2	2
Тема 11. Легенди монет латиною. Приклади читання та тлумачення		2	2
Тема 12. Крилаті вирази латиною		0	2
Тема 13. Основи давньогрецької та латинської епіграфіки		2	4
Тема 14. Підсумкове заняття з основ давньогрецької мови та латини		2	2
Усього	0	48	42

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: другий семестр – залік.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі: у формі заліку – складає 50 балів; у формі екзамену – складає 30 балів.

Семестровий залік проводиться на останньому занятті, до початку заліково-екзаменаційної сесії. Оцінка здобувачам вищої освіти вище 60 балів може виставлятися без виконання ними підсумкової залікової роботи. В такому разі виставлення оцінки підсумкового семестрового контролю не передбачає обов'язкової присутності здобувача вищої освіти на заліку. У разі, якщо сума рейтингових балів менша ніж 60, але виконані умови допуску до семестрового контролю, здобувач вищої освіти виконує на останньому за розкладом занятті залікову контрольну роботу. За бажанням, здобувач вищої освіти має право на виконання залікової контрольної роботи з метою підвищення кількості балів, які були набрані ним протягом семестру. Оцінку підсумкового семестрового контролю у формі екзамену становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового екзамену. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового екзамену робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на екзамені, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»).

Рівень знань здобувачів вищої освіти за національною шкалою відповідає таким критеріям:

«відмінно» – здобувач вищої освіти досконало засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповіді, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач вищої освіти, в основному, володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, наукове мислення відсутнє, практичні навички не сформовані.

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (іспит, диференційований залік, курсова робота, проект, практика)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
А	ВІДМІННО – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90 – 100

В	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82 – 89
С	ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74 – 81
Д	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64 – 73
Е	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60 – 63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перекладати	2 (незадовільно)	Не зараховано	35 – 59
Ф	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1 – 34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ <https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsnTU.pdf> (С. 28–35).

6. Рекомендована література

Основна література

1. Арістотель. Нікомахова етика / Переклад з давньогрецької Віктор Ставнюк. К. : «Аквілон-Плюс», 2022. 480 с.
2. Звонська Л. Л. Історія грецької мови: підручник. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 384 с.
3. Звонська Л. Л. Давньогрецька мова. Підручник для філософів. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. 640 с.
4. Миронова В., Корольова Н., Кощій О., Ластовець М. Українсько-давньогрецько-новогрецько-англійський словник. К. : ВПЦ «Київський університет», 2020. 559 с.
5. Ставнюк В. Латинська мова. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : «Аквілон-Плюс», 2009. 352 с. <https://www.academia.edu/107563367>
6. Литинов В. Д., Скорина Л. П. Латинська мова. Підручник для вузів. К. : Вища школа, 1990. 247 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Lytvynov/Latynska_mova/
7. Литвинов В. Д. Довідник з граматики латинської мови. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2008.

Допоміжна література

1. Ніколаєв М. Антична традиція успадкування монетних монограм (на прикладі Ольвії IV–III ст. до Р. Х.) // UNIVERSUM 2023, 6.
2. Ніколаєв М. Реальні та цифрові епіграфічні джерела Ольвії. «Scientific Bulletin of Izmail State University of Humanities», 2024, № 65, 2024. Вип. 65.
1. Ніколаєв М. Новий етап наукового протистояння щодо інтерпретації ольвійського каталогу IPE I² 201 // «Scientific Bulletin of Izmail State University of Humanities», 2024, № 65, 17–29.
2. Ніколаєв М. Монетні легенди як дзеркало ольвійської палеографії // The Ukrainian Numismatic Annual. 7. 2023.
3. Ніколаєв М., Циганенко Л. Новий напис на свинцевій пластині з Ольвії як історичне джерело // *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2023. № 30. С. 181–199.
4. Ніколаєв М. Сучасний стан лапідарної палеографії Ольвії // *Ukraine. Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities. Section Historical Sciences*. Issue 61. p. 42–52.
5. Nikolaev M. The Interpretation of the Magical Inscription *DefOlb* 24 with the Encoded Text // STRATUM PLUS 2022 (6) 269–276.

6. Nikolaev M., Tsyganenko L. The Magical Spell from Olbia with “Author's Signature” // REVISTA ARHEOLOGICĂ 2022, 2.
7. Ніколаєв М. Нові написи із Тіри та Ольвії // Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities. Section Historical Sciences. Issue 55. 2021.
8. Ніколаєв М., Сліпець Є. Нове епіграфічне джерело з історії грошового обігу Ольвії // Forum Numizmatyczne. 2021. № 5. С. 5–16.
9. Nikolaev N. New Data about Inscriptions of Olbian molpoi // Ancient West & East. 2017. № 16. P. 291–295.
10. Ніколаєв М. Агораноми елліністичної Ольвії (Agoranoms of the Hellenistic Olbia)\ Історія_торгівлі_податків_та_мита. №1–2 (15) 2017. С. 12–30.

Інформаційні ресурси

<https://suchalkin.wixsite.com/greek/pidruchniki> – Підручники.

<https://www.youtube.com/watch?v=OPzgwBHdm2s&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F> – Давньогрецька абетка – Віктор Ставнюк.

<https://www.youtube.com/watch?v=P7XLNtCT144> – Давньогрецька мова. Фонетика: голосні звуки і придих.

https://www.youtube.com/watch?v=c4w_dsGnzfU – Віктор Ставнюк. Основи давньогрецької мови
Артикль Перша відміна іменників.

<https://www.youtube.com/watch?v=AYN1mcYPhTE> – Давньогрецька мова : Друга відміна іменників і прикметників.

<https://www.youtube.com/watch?v=3S7Evcmo-0w&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=8> – Praesens et Imperfectum medii-passivi

<https://www.youtube.com/watch?v=xjRX3JVJ9Mk&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=7> – Віктор Ставнюк Основи давньогрецької мови Praesens Imperfectum Indicativi Activi.

<https://www.youtube.com/watch?v=vviA6dMLrT0&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=9> – Третя відміна іменників Давньогрецька мова.

<https://www.youtube.com/watch?v=9sxUeDg9WvM> – Віктор Ставнюк Основи давньогрецької мови Граматичні категорії дієслова.

<https://www.youtube.com/watch?v=O8RYtg-BY9Y&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=10> – #Давньогрецька мова #Futurum I activi medii et passivi. #Participia

<https://www.youtube.com/watch?v=NyXe8fhLqio&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=11> – Aoristus I activi, medii, passivi Лекцію читає Віктор Ставнюк.

<https://www.youtube.com/watch?v=5ceeJYXQaF4&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=12> – Aoristus I Activi Приклади відмінювання Лекцію читає Віктор Ставнюк.

<https://www.youtube.com/watch?v=pfv-zLL5sHc&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=13> – Aoristus I medii et passivi Лекцію читає Віктор Ставнюк

<https://www.youtube.com/watch?v=O8RYtg-BY9Y&list=PLoFJ58ZIsy-OXHMHYv7AzpDCv3HNTYL8F&index=10> – #Давньогрецька мова #Futurum I activi medii et passivi. #Participia

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zvonska_Lesia/Davnohretska_mova.pdf?PHPSESSID=pl31005g8c0lll4s kn4lspm7 Давньогрецька мова.

<https://www.youtube.com/watch?v=c65HZp6hl3Q> Латинська мова. Урок. I

https://www.youtube.com/watch?v=we_o_PXzeog

<https://www.youtube.com/watch?v=XI2CICPvixA> Латинська мова.

<https://www.youtube.com/watch?v=Fd3KUHxnrbc> Воскресити латинську мову. Латинський алфавіт / Латинська мова.

<https://epigraphy.packhum.org/allregions> Латинська мова Lingua Latina Абетка Голосні Дифтонги Приголосні - Лекцію читає Віктор Ставнюк.

<https://www.youtube.com/watch?v=MjMal0QeNVw> Латинська мова Lingua Latina Наголос Лекцію читає Віктор Ставнюк.

https://www.youtube.com/watch?v=imCf1B_UEWk Латинська #LinguaLatina Граматичні категорії латинського іменника Перша відміна іменників.

<https://www.youtube.com/watch?v=clKp8YCTnGw> Lingua Latina Дієслово Verbum Граматичні категорії дієслова Praesens indicatīvi actīvi.

<https://www.youtube.com/watch?v=P54BB8sGbec> Латинська мова Друга відміна. Іменники, прикметники, порядкові числівники, присвійні займенники.

<https://www.youtube.com/watch?v=FiWn2ZsNUZs> Lingua latina. Іменники першої відміни.

<https://www.youtube.com/watch?v=IFQSTIhrBwg> Lingua latina. Іменники другої відміни.

<https://www.youtube.com/watch?v=bRE3ztHPAk4> Lingua latina. Verbum. Дієслово.

<https://www.youtube.com/watch?v=Cgp5ie5dKmU> Lingua latina. Imperativus. Наказовий спосіб.

<https://www.youtube.com/watch?v=liIIIyElaM> Lingua latina. Іменники четвертої відміни.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи.

Протокол №1 від 29 серпня 2024 року.